

Kosztolányi Dezső egy ismeretlen levele

A Magyar Nemzeti Galéria Adattárában őrzött Beck Ö. Fülöp-hagyatékban sok más érdekes és fontos dokumentum mellett egy eddig ismeretlen Kosztolányi-levél is található.

A levél címzettje Antalfyné Mária, s a Kosztolányi-hagyatékban megtalálhatók Antalfyné kapcsolódó levelei is. A három levélből nemcsak hiánytalanul kikerekedik kettejük levélváltása, de felfedezhetünk egy kiváló íráskészségű, izgalmas személyiségű művésznőt, aki a hagyományos családanyai feladatok ellátása mellett (első férje, Fémes Beck Vilmos révén is) a korszak művészeinek élvonalával állt kapcsolatban. Kaffka Margittal közeli barátságban volt, de Dénes Zsófiával, Elek Artúrral, Tersánszkyval, Bölöniékkal, Füst Milánnal, Szini Gyulával is barátinak mondható kapcsolatot tartott, és – mint látjuk majd – Kosztolányit is jól ismerte.

Antalfyné Mária 1888-ban született a bács megyei Kupuszinán, lányneve Fridrik Mária. „Iskoláit odahaza és Zomborban végezte. Később Gödöllőre került, ahol Körösfői-Kriesch Aladár művészi vezetése mellett tanult festeni és szőnyeget tervezni.”¹ Textiltervezéssel, lakberendezéssel foglalkozott; 1913-ban a Művészházban még párnákkal, terítőkkal és függönyökkel szerepelt.² A gödöllői művésztelepen ismerkedett meg Fémes Beck Vilmostal, akihez 1910-ben feleségül ment. (Két gyermekük született.) Férje hatására kezdett szobrászkodni. Plakettjeivel igazi sikereket aratott, „legnevezetesebb plakettjét Fedák Sáriról mintázta”.³ (Ezt küldi majd első levelével Kosztolányinak.)

¹ Bozzay Margit: *Magyar asszonyok lexikona*; Bp., Dajkovich, 1931, 315.

² L. Bálint Aladár: *Fémes Fridrik Mária hímnései*; Nyugat, 1913. I. 651.

³ Ráky Zoltán–Strazimir Oszkár: *A magyar legújabb kor lexikona*; Bp., 1932

„Tanulmányúton Német- és Olaszországban járt, s egy évet töltött Párisban, ahol Poirét mester fényes ajánlattal munkatársul hívta, amit azonban visszautasított.”⁴ Fémes Beck Vilmos 1918-ban bekövetkezett halála után Antalffy Istvánhoz ment feleségül, ebből a házasságból született Antalffy Mária (1922–1989) keramikus, grafikus, festő.

Fémes Beck Mária (névváriánsai: Antalffyné Beck Mária, Antalffy Istvánné) legfontosabb szereplése 1921 februárjában a Nemzeti Szalon kollektív kiállítása, ezen már kizárólag szobrokkal volt jelen. „A kiállítás tulajdonképpeni szobrásza Fémes-Beck Mária, a felejthetetlen fiatal művész özvegye. Kisplasztikái férje szellemében és stílusában készült kisbronzok, igen tehetséges alkotások, melyekben az érzés művésziessége megragadó.”⁵ 1931-ben az Alkotó Művésznők Egyesületének (AME) létrehozásában aktívan közreműködött: alelnökséget vállalt – elnök: Fesztyné Jókai Róza –, az első kiállítás bírálóbizottságát vezette. (Itt is bizonyíthatóan szerepelteti a Fedák-plakettet.)⁶

Későbbi életéről, pályájáról egyre kevesebb adat van. Az Új Szalon első kiállításán még biztosan szerepelt, Elek Artúr beszámolójában dicsérelően említi: „A szoboranyagból kiválik Antalffyné Fémes B. Mária művészi érzékkel mintázott plakettjeivel.”⁷

Antalffyné (Fémes Beck) Mária 1952-ben halt meg.

A Fedák-plakett sorsáról keveset tudunk; ma valószínűleg az Antalffy család tulajdonában lehet.⁸

Antalffy Mária és Kosztolányi Dezső levélváltása a költőre vonatkozóan ha új adatot nem is hoz, de Kosztolányi leveléből és Antalffyné rá vonatkozó megjegyzéseiből tovább erősödik a róla alkotott könnyed-kedves pillanatember képe, aki a megbeszélte találkozókra megfélekedezik, hirtelen jött ötleteit elveti, de teszi ezt saját egyedi módján, bájosan, szeretetre méltóan.

A leveleket az eredeti írásmód megtartásával közöljük.

Antalffy Istvánné Fémes Beck Mária Kosztolányi Dezsőnek⁹

[1933. január 13.]

Kedves Dezsőke,

szóvá kell tennem, hogy maga akár mint gondolkozna is, nem találhatná ki, hogy én mért küldöm magának ezt a kis kifaricskált bronzomat. Na mért?? Egyszerűen ezért, mert máma reggel megint olvastam a kávéház-

⁴ Bozay; 316.

⁵ Az Ujság, 1921. február 20.

⁶ L. az AME első kiállításának 1931 júniusában megjelent katalógusát.

⁷ Az Ujság, 1934. április 15.

⁸ Az utolsó megtalált adat az 1987-ben Pápán megrendezett, a Beck művészcsalád munkáit bemutató kiállítás katalógusából származik. Ebben ui. köszönetet mondanak Antalffy Ágnesnek „a kiállított művek kölcsönzéséért”; s szerepelt a Fedák-érem is.

⁹ Kézirat boríték nélkül; MTA Kézirtattár Ms 4622/16.

ban magától néhány oldalt. A „Nyugat”-ból.¹⁰ – Igen ám, de én ilyenkor úgy vagyok, hogy örülni szoktam és tipegek-topogok, mint a régi jó nagyanyák, az okos, kedves kis unokáik között és kapkodok, hogy jajj! jajajajj! mit is adjak hirtelen ennek az okos, kedves kis rendkívüli gyereknek? Igy van. De bocsánatot is kérek egyuttal Dezsőke, mert a hasonlat a „kis gyerek” miatt sántit. Nem kereshetem már újabb hasonlatot a magyarázatomhoz. No meg igaz az is, hogy a multkoriban megtanultam magától azt, hogy kerülni kell minden szófelesleget. A mondatokét is. Na látja. De én most sietek és nem kezdhetek új levelet velős, rövid mondatok után spekulálva. (A spekulálva nem gilt, mert nem „magyaros”.) Mindegy: én nem vagyok író. Nemde bár igaz, hogy szobrászokra nem áll az a bizonyos vezérelv? Ebben én már is megnyugszom. Csak az a baj, hogy nem tudom kellően kimagyarázni, hogy ezt a kis bronzocskát mért küldöm magának. Mindegy ez is. Beszéljen Fedák más nyelven helyettem¹¹, remélem ezuttal is okosan fog, ámbár ebben az „anyagban” csak úgy lehet beszédességre bírni, ha baloldali világításba helyezzük és nézzünk vele szemközt, egyébként vége az egyéniségének. (Mentegetve magamat: másként nem lehetett „megalkotni”(?) összenyomni ezt a nyugtalan és bőséges plasztikát.)

Kedves Dezsőke, azért megértette ugyebár, hogy nem szeszélyszülte küldemény ez a kis csomag. Küldöm (sajnos, hogy beszélni kell erről) küldöm, mert két évtized óta ha olvasom írásait, örülnöm lehet őszintén, vagy szabad szomorkodnom, sőt tanultam is sokat!! Ime. Mért küldeném másért mint amit említettem legelől. – Mi kettőnk között nincsen olyan barátság, hogy apró figyelmességre gondoljak. Éppen csak régen ismerjük egymást s kedvesek vagyunk egymáshoz uri módon. Nem lehet feltételezni azt se, hogy ez behízselés és énnekem valami ravasz célom lenne. Ahhoz ez először csekélység, másodsor azt a bizonyos ravasz célt kiravaszkodhatnám okosabban, asszonyi módon, amit maga a férfi észre se venne. Igen, igen. – Küldök itt egyszál virágot a kultúra oltárára! Nnna. Hála Istennek ez a kifejezés kisegített!! (Áldanom kell – gondolom hirtelen – a szóvirágos stílust, amelyekért pedig szídtam sokszor öregeimet.)

Levelem itt bevolna fejezve és vihetné a Rézi, de mert nem vagyunk egymás előtt ismeretlenek, szólnom kell másról is, ami még nincsen közöttünk lezárva, tudni illik az a valami, amit a sors úgy hozott magával, hogy én néhányszor telefonáltam magukhoz és „találkozni szeretnék magukkal”. Engedje meg kedves jó Dezsőke, hogy részemről úgy magyarázzam a körülményt, ahogyan hiszem, hogy volt is. U.is: maga említette – már jó régen – a kávéházban, hogy érdekes volna a megkezdett társalgást egyszer folytatni, – érdekes volna tudni művészi és emberi életem részleteit stb.

¹⁰ Kosztolányinak a *Nyugat* 1933. évi első számában (január 1.) megjelent *Önmagáról* című írásáról van szó.

¹¹ A plakett Fedák Sárít ábrázolja.

Kérdezte ugyebár maga – sőt biztatva – mért is nem írom meg az én emlékezéseimet? Azt is említette, hogy a körülményeim, – mint író – érdeklik magát is. Természetes ugyebár kedves Dezsőke, hogy én felvettem a találkozás lehetőségét, melyet maga szíveskedve vett: s hogyha telefonálok Ilonkánknak, vagy maguk szerencsétetnek minket, vagy mi megyünk magukhoz. Ugyebár Dezsőke így volt? Eddig a találka még nem sikerült. Vallomás: Engemet sokáig nyugtalanított a találkozás elmaradása, mert naiv módon azt hittem, hogy magának: az írónak, az érdeklődése nem csak pillanatnyi kíváncsiság, hanemhát én még ennek tartozom engedelmeskedni, utánna járni, telefonálni és a végén le is nyilatkozni a megérdeklődött témát. Bevallom azt is Dezsőke, hogy ennek elébe én mint „áldozat” nem valami örömmel néztem.

Nem mintha valami titkolt titkokat féltettem volna, hanem csak mert én az író t respektálok, távolból szeretem, s a barátnál kényelmesebb részemre, ha elfelejthetem, hogy író is. Gondolnám – akkor – ösztönös frissen, ha maga irántam mint „téma” érdeklődik, jőjjön hozzám a lakásomba, itten van belőlem téma elég! – Dezsőke, részemről így volt s vártam magukat Ilonkával együtt jönni egyszerű, szerény, ragaszkodó kedvességgel.

Hogy volt és mint lesz, az nem is fontos. Én azóta már rájöttem, hogy az író Dezsőke hirtelen ötletét nem kell komolyan venni és csakis azért nem telefonáltam ismételtén. Gondolom: az írónak ezerféle elfoglaltsága van, nem érhet rá privát látogatásokra s amiket én, Dezsőke, fentebb írtam: tettem azért, hogy tisztázzam az én visszavonulásomat nem pedig azért, hogy forszirozzam továbbra is, ami úgy is félreértésen alapult.

Dezsőke: Teszek ezúttal még egy vallomást (éppen azért, mert ritkán találkozunk s nem mondhatom el szóval.) Pendítettem ugyan a multkor a kávéház ajtajában is. Ime ni: a maga figyelmeztetése után elkezdtem vizsgálni az életemet. Előszedtem a régi naplóimat. Rájöttem, hogy ezek kitenének 10-15 kötetet. Visszadobáltam a ládába. Aztán egy pár hónapig mérgelődtem magamban, hogy hiába hever ott betűkben ez a nehéz, komoly élet értékeivel és tévedéseivel együtt. Jóval és rosszal, mindennel, amiket megérdemeltem vagy nem kerülhettem el. – Elkezdtem válogatni, kitépgetni gondolván, hogy összeállítok egy-két kötetet, ezekből... No lám! pokoli munka! – Mérgelődtem megint, mert a kitépelt lapoknál szétestek az összefüggések. Kezdttem lemondani. Faragni kezdtem megint a plakettjeimet és sajnálni az elmulasztott időt. Faragtam hol vígan, hol bőszen a főzés, a nagytakarítás és az „előkelőségekkel” való vendégeskedés közben.

– Na né! ezt az életet meg kellene írnom – töprengtem így magamban egy éjjel hazajövén a „Pannoniából” kellemes vacsorázás után. Tudok-e írni vagy sem „olyan szempontból” az teljesen mindegy, én tőlem ezt ne várja senki, de én juszt is a nyilvánosság elé hozom egy művészasszony életének azt a kontrasztját, amiképen él s amiképen társalogtatik a művésznő a 4 szobák négy falai között a Rézikkel s miként este a fehérasztalnál a sárguló sör mellett az előkelőségekkel. –

Ezt én, Dezsőke, elhatároztam és meg is kezdtem.¹² Köszönöm magának, hogy rávezetett életem megírására.

Ilonkánkat sokszor és szeretve ölelem, magától e levélért bocsánatot kérek kellő alázattal tisztelve.

Mária

Bpest 1933 jan 13.

*

Kosztolányi Dezső Antalffy Istvánné Femes Beck Máriának¹³

Budapest, 1933. I. 14.

Édes Mária,

mélységesen meg vagyok indulva. Nem tudom mit köszönjek meg inkább, mi volt kedvesebb és becsesebb nekem, az emlékérmem-e, melyen a Maga biztos, alkotó kezenyoma érzik, vagy pedig levele, melybe mindig nyugtalan szelleme cikázik és játszik s a szeretete végtelen gyöngédséggel és finomsággal felém fordul. Nem tagadom, sok levelet kapok, kedveset is, érdekeset is, de ilyent ritkán. El is teszem levelesládamba, hogy évek múlva is gyönyörködjem majd benne és erőt merítsek a munkához akkor, amikor kishitű és bizalmatlan leszek magamhoz. Micsoda lélek maga, micsoda folyton sistergő és lázas teremtmény. Bevallom, tényleg az a gondolat lebegett szemem előtt, az a reménység kecsegtetett, hogy valamikor megmintázhatom magát az én kevésbbé értékes anyagomba és ezért szerettem volna találkozni, de levele elolvasása után magam is helyesebbnek vélem, hogyha ezt a föladatot magára bizom, mert az íráshoz is kitűnően ért. Azért ugye nem kell lemondani a találkozásról? Bizzuk a véletlenre, egy Philadelphia kávéházi délelőttre, vagy délutánra. Addig is szeretettel és hódolattal csókolom a kezét s köszönöm mind a két ajándékot:

Kosztolányi Dezső

*

Antalffy Istvánné Femes Beck Mária Kosztolányi Dezsőnek¹⁴

[é.n.]

Kedves és drága jó Dezsőke,

mindmáig válasz nélkül hagytam jószágos levelét, mert ápolnom kellett a betegemet. Talpon lenni éjjel, nappal egyik borogatást levenni, feltenni a másikat. Kontrolálni a betegséget és az orvost is, nehogy ezek valaho-

¹² Antalffyné naplója ismeretlen

¹³ Gépirat, autográf aláírás; Magyar Nemzeti Galéria Adattára 23256/1991/14. Beck Ö. Fülp-hagyaték.

Címzés: „Méltóságos / Antalffyné Mária urasszonynak / Budapest / Krisztina körut 167. V. em.” Ajánlott levél

Fejléces levélpapír: „KOSZTOLÁNYI DEZSŐ / Budapest, I., / Tábor-utca 12. / Telefon: Automata 530-85.”

¹⁴ Kézirat boríték nélkül; MTA Kézirattár Ms 4622/14.

gyan az orromnál fogva vezessenek! Most már víg vagyok, mint tavasszal a kertész a gondos hernyózás után. - Dezsőke - én köszönöm nagyon, nagyon a maga levelét, de túlzott dicséretét nem fogadhatom el minden megjegyzés nélkül, ezért is adok választ most, bár én nem akarom sem hosszú levél olvasásával terhelni, se röviden írni nem tudok. Egyelőre tehát beleegyezek levele tartalmába. Mondom csak hosszan tudok írni. Válaszolni is részletezve, bár én és soha, soha költőkkel, írókkal nem szerettem levelezni. Még az akciózus Kaffkának sem válaszoltam akár ha a szomszédból ide folyton átlevelezett, akár ha írt távoli útról. Igaz, hogy ő örökösen problémákkal üldözött s én gondoltam, ezt vele még élőszóval sem lehet elintézni. Nem írtam én sok más írónak sem, pláne oh pukkedlízó leveleket. Ezt én Dezsőke nem panaszképen mondom, hanem magyarázatul a multkori és e mostani levelemre is válaszom képen.

Itt s tovább, röviden már el is búcsúzhatnék, csakhogy nagyon is csunyán nézne ki itt alul ez a sok üres vonal. Gondolom jobb lesz tele írni. Gondolom: bemegyek a műterembe, előveszem a tavalyi naplómát és onnen ide kiírok valamit, ami Magával és velem is kapcsolatos.

„...na és most tessék: Vaály Zoltán sógorommal nem tudtam beszélni, akár mennyire is sürgettem a Philadelphia telefonján körörsztül a „százados urat”. A helyzet kétségbeejtő volt azért, mert mielőtt én lefutottam telefonálni elhatároztam, hogy Zolit ráuszitom ezekre a vidéki vénasszonyokra, hogy végleges legyen közöttük végre a béke s hogy nekem is könnyebb legyen a vendéglátás. Zolit hiába keresték a katonák, nem bírták felhajtani. Én kétségbe voltam esve. Mérgelődtem is. Égett az arcom, forró is volt a telefonfülke. Hirtelen hazaindultam ilyen állapotban, amikor szemem rávetődött Kosztolányira, aki ott ült a tüköralatti kanapén. Én mintha egyenesen Firenzébe pottyantam volna. Kiugrott a tudatomból a tántik délelőtti hiú, kicsinyes vitája a kapzsi, önző, lélektelen elveikkel együtt. Érzékeimből kiugrottak a tántik s vibrált előttem mindaz, ami szépet valaha olvastam, láttam, hallottam és éreztem. Elébe tárultak a könyvek, a földek, a fák, a hegyek, a kicsi kis szagos virágok, a helyes kis folyócskák, bennük a virgonc kis halacsckák is, de meg a csuda nagy tengerek, meg a kicsi kis kápolnák, meg a fényes nagy templomok, meg a biblia, meg a katekizmus, meg a gyerekek felelései, meg a vékonyka ének hangjaik, meg a vihongó örömeik és a szegény kis gyerek panaszai is...”

Köszönöm Dezsőke hálásan a sok sok ajándékot:

Antalfyné Mária

Csütörtökön és hétfőn olvasni járok d.e. a Philadelphióba.